

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

[Bespreking van: P. Noens (2022) Mogen we nog wel straffen? Over de (on)zin van streng opvoeden]

Tavecchio, L.

DOI

[10.5117/PED2022.2.008.TAVE](https://doi.org/10.5117/PED2022.2.008.TAVE)

Publication date

2022

Document Version

Final published version

Published in

Pedagogiek

License

CC BY-ND

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Tavecchio, L. (2022). [Bespreking van: P. Noens (2022) Mogen we nog wel straffen? Over de (on)zin van streng opvoeden]. *Pedagogiek*, 42(2), 260-264.
<https://doi.org/10.5117/PED2022.2.008.TAVE>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (<https://dare.uva.nl>)

Philippe Noens. *Mogen we nog wel straffen? Over de (on)zin van streng opvoeden.* Gent, België: OWL Press, 2022. ISBN 9789463937702, 191 blz., € 19,95

Louis Tavecchio
l.w.c.tavecchio@uva.nl

De auteur opent met een duidelijk statement in het Dankwoord, op pagina 9: “Dit is geen opvoedingsboek, maar een boek over opvoeding.” En in hoofdstuk 1, ‘De billen van Jezus’, verklaart hij nader waar het boek over gaat. Ter introductie verrast hij de lezer met de controverse over een schilderij van Max Ernst uit 1926, waarop te zien is hoe moeder Maria een naakte jonge Jezus een pak rammel geeft dat er niet om liegt. Ze bekoelt haar woede op de blote billen van de Messias, om precies te zijn de rode billen, als indicatie dat de billenkoek al enige tijd bezig is. Even verder vervolgt de auteur met de mijns inziens terechte constatering dat de meeste mensen zo’n honderd jaar na Ernst’s schilderij niet meer wakker zullen liggen van de antiklerikale boodschap van het kunstwerk. De opvoedkundige inhoud zet, daarentegen, nog steeds tot denken aan. En dan zijn we aangekomen bij een nog altijd actuele kwestie, die van de ‘pedagogische tik’, het kernbestanddeel van en de rode draad in Noens’ zeer veelzijdige en originele boek.

De auteur leidt ons op boeiende wijze langs allerlei visies en perspectieven op al dan niet (fysiek) straffen. Hij gaat te rade bij onder andere Socrates, Plinius de Jongere, Rousseau, Korczak, de Sopranos, de dierenwereld (opvoeding door chimpansees, ‘Wat je van beren leren kan’, Rudyard Kipling en Mowgli, *The Planet of the Apes*), en nog heel veel meer.

En hoe staat het met de noodzaak tot straffen in relatie tot ‘De jeugd van tegenwoordig’? Noens merkt terecht op dat ‘wie met kinderen en tieners samenleeft voortdurend wordt getest en met allerlei negatiefs geconfronteerd: tegenspreken, mokken, te laat komen, ruzie maken, afspraken vergeten, vechten, slordig met materiaal omgaan, liegen, stelen, pesten, vernielen, ‘vuurtje stook’, intimideren, manipuleren, weglopen, negeren, schreeuwen, gillen, treiteren .... de lijst van vervelend tot ronduit onhandelbaar gedrag

is eindeloos (...). Maar dan citeert hij Socrates (2500 jaar geleden): 'Onze jeugd heeft tegenwoordig een sterke hang naar luxe, heeft slechte manieren, minachting voor het gezag en geen eerbied voor ouderen. Ze geven de voorkeur aan kletspraatjes in plaats van training. Ze spreken hun ouders tegen, houden hun mond niet in gezelschap en tiranniseren hun leraren.' En Plinius de Jongere (2000 jaar geleden) klaagt: 'Hoeveel jongeren zijn er nog die zich schikken naar het gezag van een andere? Onmiddellijk weten ze alles, ze volgen niemand en zijn hun eigen voorbeeld.' Door de eeuwen heen komen dus steeds dezelfde beschuldigingen terug en is de noodzaak tot het nemen van (straf)maatregelen actueel gebleven.

Ten aanzien van die strafmaatregelen verwijst Noens in hoofdstuk 4 naar de oratie van socioloog Abram de Swaan uit 1979 die, in aansluiting op Norbert Elias, sprak over de verschuiving van 'bevelshuishouding' naar 'onderhandelingshuishouding'. Die laatste term is een typering van onze moderne samenleving, waarin mensen hun tegengestelde belangen door onderhandelen met elkaar proberen te verzoenen. Veranderingen in opvoedingsrelaties maken deel uit van de langlopende ontwikkelingen op macro- en microniveau die De Swaan beschreef. In het moderne gezin zijn die veranderingen zichtbaar geworden in de afname en het grotendeels verdwijnen van hiërarchische gezagsrelaties, waarin ouders hun kinderen hun wil oplegden om ze te laten gehoorzamen.

Rond 1900 waren grote gezinnen met zes, zeven of acht kinderen in Nederland geen uitzondering. Er was weinig ruimte en tijd om met de kinderen te onderhandelen. Fysiek ingrijpen als opvoedmiddel was niet ver weg én verleidelijk vanwege het directe, 'onmiddellijke effect'. Kinderen stoppen na het krijgen van een tik over het algemeen waar ze mee bezig waren. Met een minimum aan inspanning krijg je als opvoeder een maximum aan resultaat. In Nederland ligt het huidige, gemiddelde aantal kinderen in gezins- of samenleefverband op nog geen twee. Dat biedt meer ruimte voor onderhandelen en het wordt daarnaast belangrijk gevonden om die paar kinderen vooral in een positieve, prettige sfeer te laten opgroeien. Fysieke correctie, c.q. een pedagogische tik past daar niet (meer) in.

Overigens is de vraag in welke mate culturele verschillen een rol spelen! In een cultuur waar ouders vaak lijden onder een slechte economische positie, een gebrekkig sociaal netwerk en/of discriminatie worden kinderen vaker fysiek gecorrigeerd. Denk aan situaties die voorkomen in ontwikkelingslanden, maar ook binnen Turkse, Antilliaanse, Surinaamse en Marokkaanse subculturen in Nederland. In ons land zijn dit de gemeenschappen waar de pedagogische tik het meest wordt ingezet. Het opvoeden van een kind binnen twee culturen kan leiden tot opvoedingsonzekerheid, bijvoorbeeld

in de overgang van een lange traditie van het gebruik van fysieke straf als geaccepteerd opvoedmiddel naar een cultuur waarin dit zo ongeveer wordt beschouwd als kindermishandeling.

In hoofdstuk 2 besteedt Noens uitgebreid aandacht aan de opvattingen van de Amerikaanse ontwikkelingspsychologe Diana Baumrind, bekend van haar onderzoek naar opvoedstijlen. Uit dit onderzoek blijkt de vraag ‘wel of geen pedagogische tik’ niet ongenueanceerd zwart-wit te beantwoorden. Baumrind is een voorstander van de zogenaamde ‘autoritatieve’ (‘gezaghebbende’) opvoedstijl, die naar haar mening in veel gevallen de voorkeur verdient. Ouders die autoritatief opvoeden geven duidelijke grenzen aan, maar geven ook uitleg over het ‘waarom’ daarvan; ze overleggen met de kinderen en laten ruimte voor hun eigen inbreng. Ze voeden op met gezag én warmte en moedigen de zelfstandigheid van hun kind aan.

De ‘pedagogische tik’ lijkt niet te passen in deze opvoedstijl. Maar in een aantal teksten die Baumrind de laatste decennia samen met psycholoog Robert Larzelere over *spanking* (een pak voor de broek) tijdens de vroege kindertijd heeft geschreven kreeg ze, rond 2010/2011, veel publiciteit vanwege haar – op het eerste gezicht – verrassende opvatting dat een bescheiden zachte klap *in de context van een autoritatieve opvoedstijl* niet per se slecht hoeft te zijn. Ze vond ook geen negatieve gevolgen voor de ontwikkeling van kinderen later in de adolescentie. Er waren wel negatieve effecten van forse lichamelijke straf. Ook de beste ouders in haar onderzoek, zeg maar de ‘optimaal autoritatieve’, deelden wel eens een pedagogische tik uit. De conclusies van Baumrind komen overeen met eerder onderzoek, zoals van klinisch psycholoog Mark Roberts, die in zijn boek *Parent Training* (2008) constateerde dat ‘zacht slaan’ geen oorzaak is van afwijkende of verstoorde kinderlijke ontwikkeling, én met resultaten uit recent Amerikaans onderzoek.

Een andere zeer invloedrijke Amerikaanse psychologe (en activiste) is Elizabeth (Liz) Gershoff, die al vele jaren fel van leer trekt tegen ‘spanking’. De titels van haar geschriften en presentaties liegen er niet om: ‘Rapport over lichamelijk straffen in de VS: Wat onderzoek ons leert over de gevolgen voor kinderen’ en ‘Slaan en kinderlijke ontwikkeling. We weten ondertussen genoeg om te stoppen met het slaan van onze kinderen.’ Ze was lang aangesloten bij de *US Alliance to Stop Hitting of Children*. Procentueel ligt het aantal artikelen die het slaan van kinderen op basis van onderzoek veroordelen veel hoger dan het aantal artikelen die daar kritische vragen bij stellen, aldus Noens. Maar hierbij past als kritische kanttekening dat die artikelen – althans de meeste – gaan over onderzoek bij Westerse, witte gezinnen en dat de gerapporteerde resultaten mogelijk cultuurgebonden zijn!

Een zeer belangrijke opmerking van Noens wil ik de lezer niet onthouden. Onder de kop ‘Topje van de ijsberg’ wijst hij erop dat ‘omwille van de eenvoud (...) alle niet-fysieke, moreel problematische handelingen ten aanzien van kinderen’ buiten beschouwing zijn gelaten. Hij vindt het ‘jammer, om niet te zeggen problematisch, dat de pedagogische tik steeds opnieuw zoveel publieke aandacht krijgt.’ ‘Kinderen kleineren, uitschelden, of vernederen zijn belangrijkere (moreel en juridisch) te veroordelen en te vermijden ‘opvoedings’-praktijken. Kinderen strompelen soms met gebogen rug door het leven zonder ooit een tik te hebben gekregen. (...) In die zin is de pedagogische tik niet meer dan het topje van de ijsberg.’ Waarvan akte!

Zoals ik in het begin van deze bespreking al opmerkte is dit een zeer veelzijdig en origineel boek over opvoeding. Ik ben het eens met Hans Van Crombrugge die er in zijn Nawoord op wijst dat Noens exploreert, rondreist, verkent, maar met kennis van zaken. ‘Hij is ook geen oude meneer die in de veiligheid van de studeerkamer blijft. (...) Hij schrijft niet uitsluitend ‘als academisch gevormd’ en ‘gepromoveerd’ pedagoog, maar ook als leraar, onderzoeker, docent, maar ook, en niet het minst, als iemand die zelf ooit kind was en vader is.’ Ik kan het lezen van ‘Mogen we nog wel straffen?’ dan ook van harte aanbevelen.

Tot slot: Wat vind ik nu zelf van die ‘pedagogische tik’? Ik geef een driedelig antwoord:

1. Op grond van wetenschappelijk onderzoek neig ik ertoe om het mild en spaarzaam toepassen van een pedagogische tik, mits in de context van een autoritatieve opvoedstijl, niet bij voorbaat in alle gevallen uit te sluiten. Ik houd daarbij rekening met *cultuurgebonden verschillen in opvattingen* over een pedagogische tik als acceptabel opvoedmiddel!
2. Als inwoner van Nederland en onderdeel van die cultuur heb ik al aanmerkelijk meer moeite met het opbrengen van begrip voor het ‘pak voor de broek’ alias de pedagogische tik. Ik ben dan vooral geneigd het als een symptoom van pedagogische onmacht (“...ik weet het niet meer”, “...ik kon niets anders meer bedenken”) te beschouwen.
3. Maar uiteindelijk zeg ik toch nee tegen deze opvoedmaatregel omdat de juiste ‘maatvoering’ het grootste risico vormt. Je begint met een zachte klap. Op een gegeven ogenblik blijkt die niet meer te voldoen. De volgende keer gooi je er een schepje bovenop om het gewenste effect (gehoorzaamheid, stoppen met onwenselijk gedrag, etc.) te bereiken. Maar ... de daaropvolgende keer ..., enzovoorts. En daarin schuilt de angel, de dreiging van escalatie! Voor je het weet is de maatvoering je uit handen geglipt en voer je de intensiteit zodanig op dat hard(er) slaan of zelfs (onbedoeld) lichamelijk geweld zich aandient. Een grens die je

nooit mag naderen, laat staan overschrijden. Daarom is mijn advies simpel: niet doen!

Over de auteur

Louis Tavecchio is emeritus hoogleraar Pedagogiek aan de Universiteit van Amsterdam en emeritus lector Vraaggerichte Methodiekontwikkeling en Onderzoek aan de Hogeschool van Amsterdam.